

Kierowanie ruchem – zabawa czy służba?

Słowa kluczowe: kontrola ruchu drogowego, MSR, harcerstwo, bezpieczeństwo ruchu drogowego, edukacja obywatelska

Tytuł niniejszego artykułu stanowi swoistą prowokację intelektualną – odnosi się bowiem do „nieprofesjonalnego”, a wręcz wolontariackiego wykonywania tych czynności, wydawałoby się zastrzeżonych dla wyspecjalizowanych organów państwowych.

Rzeczywiście, analizując zawartość treściową terminu „kierowanie ruchem drogowym” z punktu widzenia nauk o bezpieczeństwie, dostrzegamy w pierwszej kolejności wąskie, militarne znaczenie regulacji ruchu wykonywanej przez specjalistyczne pododdziały wojskowe na rzecz przemieszczających się w określonym miejscu i czasie transportów wojskowych. Patrząc nieco szerzej, widzimy, na styku sektora militarnego i cywilnego, specjalistyczny rodzaj sił zbrojnych – Żandarmerię Wojskową (*Military Police*), a w niej służbę Ruchu Drogowego. Wreszcie w sektorze cywilnym, wśród służb ochronnych, kierowanie ruchem drogowym jest domeną specjalizowanych jednostek Policji (przed rokiem 1990 – Milicji Obywatelskiej).

Jeśli jednak spojrzeć na to zjawisko przez pryzmat przepisów prawa – dawniej „kodeksu drogowego”, a obecnie „prawa o ruchu drogowym” i przepisów związanych, zauważyć można, że uprawnienia do kierowania ruchem drogowym przysługują także wielu innym osobom, bądź to z racji wykonywanej pracy, bądź też zajmowanej pozycji w społecznym podziale obowiązków. Są wśród tych osób także wolontariusze organizacji pozarządowych (dawniej działacze organizacji społecznych) z pozoru odległych od tych zagadnień.

Spójrzmy na problematykę kierowania ruchem z perspektywy historycznej. Już w latach 30. ubiegłego wieku wybrane drużyny harcerskie w ramach szkolenia obronnego przygotowywały się do tworzenia na czas mobilizacji tzw. „plutonów cyklistów”. Do zadań tychże należało nie tylko przewożenie meldunków i rozkazów pomiędzy poszczególnymi szczeblami dowodzenia, ale również regulacja ruchu kolumn wojskowych w miastach. W ramach praktycznych przygotowań do realizacji tych zadań umundurowani harcerze wraz z Policją Państwową kierowali ruchem i kontrolowali kierowców między innymi na Śląsku, w Warszawie, Wilnie i Bydgoszczy. Pokaz nabytej sprawności zaprezentowali prezydentowi Rzeczypospolitej podczas Zlotu ZHP w Spale. W trakcie wojny obronnej

pododdziały te nie odegrały większej roli, a wzmianki o ich użyciu dotyczą aglomeracji śląskiej i obrony Warszawy.

Po drugiej wojnie światowej władze Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej stanęły wobec problemu lawinowo rozwijającej się motoryzacji, w zderzeniu z zupełnym brakiem przygotowania na tę sytuację polskiego społeczeństwa, w tym zwłaszcza ludzi starszych oraz dzieci i młodzieży. Ówczesne siły Milicji Obywatelskiej, w tym pion Ruchu Drogowego nie były w stanie prowadzić odpowiednio szerokiej działalności profilaktycznej i przeciwstawić się tragicznym skutkom tej sytuacji.

W 1957 r. z inicjatywy działaczy Towarzystwa Przyjaciół Dziecka powstał samodzielny byt prawny – Komitet Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego „Stop! Dziecko na drodze”. Jego zadaniem była edukacja komunikacyjna dzieci i młodzieży, ale także oddziaływanie na kierowców. Na szczeblu centralnym współpracował z miesięcznikiem poświęconym bezpieczeństwu w ruchu drogowym wśród dzieci i młodzieży „Wychowanie Komunikacyjne”. Tworzył swoje struktury w terenie: np. w Górze (woj. dolnośląskie) działał Komitet Powiatowy BRD, organizujący różnorodne imprezy (złoty, rajdy, festyny) poświęcone bezpieczeństwu ruchu drogowego, a w Działdowie funkcjonowało świetnie wyposażone miasteczko ruchu drogowego TPD¹.

W kwietniu 1958 r. gazeta „Świat Młodych” zainicjowała powstawanie nieformalnych grup młodzieży do współpracy w zabezpieczeniu Wyścigu Pokoju. Ogłoszono konkurs „o pompkę lidera”, a kolejnymi nagrodami miały być zdjęcia czołowych kolarzy z ich autografami².

W tym samym okresie w różnych strukturach harcerskich, całkowicie oddolnie, rozpoczęła działalność „Harcerska Służba Wewnętrzna”, o czym donosili korespondenci ze Strzelc Opolskich³, Ełku⁴, Bydgoszczy – 28 DH „Białych Pasów”, istniejąca od 1957 r.⁵ Chorągiew Koszalińska powołała drużyny HSW do zabezpieczenia II Zlotu Harcerstwa Koszalińskiego w lipcu 1959 r.⁶ Kilka tygodni wcześniej na ulicach Słupska pojawiły się patrole „Harcerskiej Służby Drogowej”⁷. Środowiska harcerskie przy szkołach średnich aktywnie organizowały zdobywanie motocyklowych i samochodowych praw jazdy (2 DH im. J. Orłowiczowej w Limanowej – w ciągu 2 lat pracy – 26 praw jazdy, w nagrodę otrzymali samochód „Skoda”⁸), 13 DH im. Zawiszy Czarnego w Raciborzu utworzyła Harcerski Ośrodek Motorowy⁹.

1 <http://korczak.edu.pl> [dostęp: 10.06.2017 r.].

2 „Świat Młodych”, nr 32 (676) z 22.04 oraz 33 (677) z 25.04.1958 r.

3 „Świat Młodych”, nr 35 (679) z 1–2.05.1958 r.

4 „Świat Młodych”, nr 87 (731) z 31.10.1958 r.

5 „Świat Młodych”, nr 95 (734) z 28.11.1958 r.

6 „Świat Młodych”, nr 53 (796) z 3.07.1959 r.

7 „Świat Młodych”, nr 39 (782) z 15.05.1959 r.

8 „Świat Młodych”, nr 13 (756) z 13.02.1959 r.

9 „Świat Młodych”, nr 38 (781) z 12.05.1959 r.

Młodzieżowa Służba Ruchu w latach 50.

We wrześniu 1959 r., z inicjatywy Milicji Obywatelskiej, Towarzystwa Przyjaciół Dzieci oraz Związku Harcerstwa Polskiego, została powołana ogólnopolska, nie do końca sformalizowana organizacja pod nazwą Młodzieżowa Służba Ruchu¹⁰. Był to program oraz organizacyjne formy działania, służące zapoznawaniu młodzieży szkolnej z przepisami ruchu drogowego, a jednocześnie pole współpracy między ZHP, MO oraz instytucjami i organizacjami zajmującymi się bezpieczeństwem na drodze (PZM, LOK itp.). Na szczeblu centralnym organizacja ta nie miała własnej struktury, podlegała Inspektoratowi Ruchu Drogowego Komendy Głównej MO. Powołano społeczne Komisje Wojewódzkie MSR (które działały aż do roku 1963), Komisje Powiatowe oraz Szkolne Kluby Młodzieżowej Służby Ruchu, do których mogła należeć młodzież harcerska oraz niezrzeszona od klasy VI szkoły podstawowej wzwyż. Kluby większe niż 20 osób dzielono na drużyny, a jeszcze większe – na oddziały. Uczniowie, którzy zdali odpowiednie egzaminy, otrzymywali legitymacje MSR uprawniające nie tylko do zatrzymywania pojazdów, ale także do poruszania się rowerem i motorowerem po drogach publicznych¹¹. Podczas służby obowiązkowym ubiorem był biały pas z koalicijką, biały sznur z lewego ramienia do lewej górnej kieszeni oraz biały берет. Do zatrzymywania pojazdów służyła milicyjna tarcza „STOP” z napisem MSR w białym polu¹². Z czasem do wyposażenia doszły charakterystyczne białe mankiety z tarczą STOP, wzorowane na milicyjnych¹³.

Opiekunami jednostek MSR byli początkowo wyłącznie funkcjonariusze Milicji Obywatelskiej, z czasem – także członkowie ORMÓ. Niejeden dyrektor szkoły obarczał tym obowiązkiem młodego nauczyciela, miłośnika motoryzacji, posiadającego prawo jazdy i jako taką znajomość problematyki bezpieczeństwa ruchu drogowego, wydając mu równocześnie polecenie wstąpienia w szeregi ORMÓ ds. ruchu drogowego.

Powstawanie kolejnych oddziałów i drużyn MSR dostrzegała prasa harcerska. W grudniu 1959 r. opisywano 1 Wielkopolską Harcerską Drużynę Służby Ruchu przy Technikum Ekonomicznym w Pile¹⁴ oraz 15 DH MSR w Toruniu¹⁵. W listopadzie 1960 r. została przywołana opowieść o drużynie „R-15” z Torunia, wraz z podziękowaniami Komendanta Powiatowego MO¹⁶. W grudniu 1961 r. „Świat Młodych” zamieścił artykuł i zdjęcia uczniów z oddziału MSR przy Szkole Podstawowej w Warszawie, którzy po kursie i egzaminie otrzymali legitymacje uprawniające do kierowania ruchem pieszym i kołowym. Było to 40 uczniów z klas VI i VII, podzielonych na 6 patroli¹⁷.

10 „Świat Młodych”, nr 86 (829) z 27.10.1959 r.

11 <http://kmcross.pl/Aktualnosci/Historia-Kazimierz-Mysliwiecki> [dostęp: 10.06.2017 r.].

12 *Regulamin pracy Szkolnego Koła MSR*, IPN, akta Młodzieżowej Służby Ruchu, sygn. BU 01728/114, s. 157–161.

13 Obserwacja własna z roku 1965.

14 „Świat Młodych”, nr 96 (839) z 1.12.1959 r.

15 „Świat Młodych”, nr 98 (841) z 8.12.1959 r.

16 „Świat Młodych”, nr 95 (942) z 25.11.1960 r.

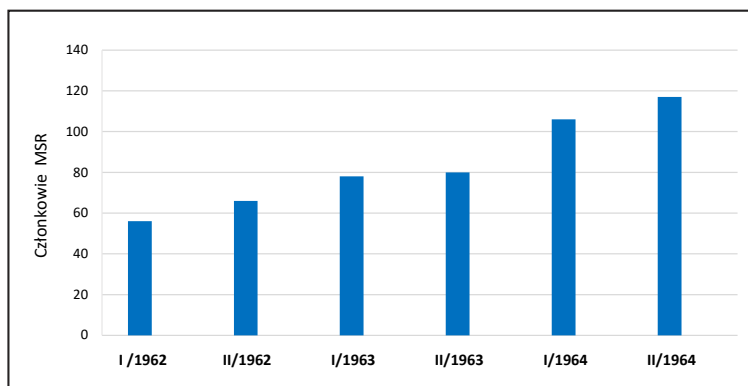
17 „Świat Młodych”, nr 101 (1053) z 19.12.1961 r.

W Oddziale MSR w Głubczycach trzon stanowili harcerze z 2 DH im. Zawiszy Czarnego¹⁸. W Poznaniu, na osiedlu Grunwald, oddział MSR przy SP 88 wystawiał patrole motorowerowe pod nadzorem funkcjonariuszy MO¹⁹.

Wykonując zalecenia Ministerstwa Oświaty i Wychowania, „Świat Młodych” ogłosił „Akcję AS”. Uczniowie klas od V do VII mieli przejąć opiekę nad maluchami w drodze do szkoły²⁰. Uzasadnieniem był następujący cytat: *Każdego dnia w wypadku drogowym ginie jedno dziecko, a dziesięcioro dzieci odnosi rany*²¹.

Dane statystyczne z lat 1962–1964 wskazują na żywiołowy, oddolny rozwój MSR. Organizacja ta liczyła w początkach roku 1962 około 56 tys. członków, pod koniec tegoż roku – około 66 tysięcy, w I półroczu 1963 r. – 78 tys., w II półroczu – nieco ponad 80 tysięcy, w I półroczu 1964 r. – 106 tysięcy uczniów, a w II półroczu – ponad 117 tysięcy w przeszło 4400 drużynach.

Wykres 1. Liczba członków MSR (w tys.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów Instytutu Pamięi Narodowej, sygn. BU 01728/114.

W latach 1962 i 1963, w okresie wakacji pojawiły się „dzikie” patrole MSR, tworzone samorzutnie przez uczniów i nienadzorowane ani przez szkoły, ani przez Milicję Obywatelską.

Od początku 1963 r. z terenu zgłaszane były postulaty nadania Młodzieżowej Służbie Ruchu osobowości prawnej i wyłączenia struktur organizacyjnych ze szkół. Resort Oświaty zachował wobec tych propozycji stanowisko neutralne, ale Minister Komunikacji uznał za niecelowe dalsze istnienie Komisji MSR na szczeblu wojewódzkim i powiatowym²².

18 „Drużyna”, nr 7 (246) z 15.04.1963 r.

19 „Świat Młodych”, nr 44 (1203) z 31.05.1963 r.

20 „Świat Młodych”, nr 72 (1230) z 6.09.1963 r.

21 „Świat Młodych”, nr 73 (1231) z 10.09.1963 r.

22 Sprawozdania półroczne z działalności MSR, IPN, akta Młodzieżowej Służby Ruchu, sygn. BU 01728/114, s. 135–143 i 147–156.

Młodzieżowa Służba Ruchu ZHP

Począwszy od 1963 r. część drużyn MSR przejęły komendy terenowe ZHP²³. Bezpośrednim powodem przekazania Młodzieżowej Służby Ruchu pod jurysdykcję harcerstwa było przekonanie władz Milicji Obywatelskiej o „konieczności objęcia drużyn MSR działalnością ideowo-wychowawczą”. Inspektor Ruchu Drogowego KG MO postulował:

Ponieważ wśród 100 tysięcy członków MSR jest około 20 tysięcy harcerek i harcerzy – ZHP jest predestynowany do przejęcia tej organizacji²⁴.

Faktycznie jednak Komenda Główna MO zdawała sobie sprawę, że straci kontrolę nad organizacją i to nawet wobec silnego w nią zaangażowania członków Ochotniczej Rezerwy Milicji Obywatelskiej.

W ZHP powstawały też nowe zastępy i drużyny, które od 1964 r. uzyskiwały status drużyn specjalnościowych i do połowy lat 80. były jedną z najpopularniejszych specjalności w Związku²⁵.

W marcu 1965 r. podpisano porozumienie pomiędzy ZHP i MO w sprawach Młodzieżowej Służby Ruchu²⁶. Zagadnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego miały być włączone do programów pracy wszystkich drużyn harcerskich. ZHP miał przejąć do końca 1965 r. całą działalność Młodzieżowej Służby Ruchu. Do 30 kwietnia 1965 r. Główna Kwatera ZHP miała powołać komórki, które przejmowały kompetencje programowe i organizacyjne MSR na szczeblu centralnym, komend chorągwi (wojewódzkim) i komend hufców (powiatowym). ZHP przejął majątek trwały, będący w dyspozycji drużyn MSR (samochody, motocykle, wyposażenie, itp.). Finansowanie drużyn MSR miało odbywać się na dotychczasowych zasadach, z wykorzystaniem środków KG MO i PZU przeznaczonych na działalność profilaktyczno-propagandową. Zalecano dalsze wykorzystanie istniejących oddziałów i współpracę z działaczami komisji powiatowych i wojewódzkich MSR.

W omawianym porozumieniu Milicja Obywatelska zobowiązała się do udzielania pomocy poprzez:

- skierowanie na zasadzie działań społecznych do pracy w ogniwach MSR funkcjonariuszy MO i członków ORMO ds. ruchu drogowego ze szczególnym zwróceniem uwagi na absolwentów szkół MO oraz działaczy i instruktorów ZHP pełniących służbę w MO,
- pomoc fachową w akcji szkolenia instruktorów dla drużyn MSR,

natomiast Główna Kwatera ZHP:

- organizować będzie przy pomocy MO kursy aktywu i instruktorów MSR (centralne i w komendach chorągwi)²⁷.

23 W Warszawie, w Krakowie, w Zielonej Górze, *Sprawozdania półroczne z działalności MSR*, IPN, akta Młodzieżowej Służby Ruchu, sygn. BU 01728/114, s. 135–143 i 147–156.

24 *Uwagi do dyskusji na spotkanie w GK Harcerstwa w sprawie MSR*, IPN, akta Młodzieżowej Służby Ruchu, sygn. BU 01728/114, s. 174.

25 R. Borzecki, T. Dudewicz, A. Fietkiewicz-Zapalska, Sz. Gackowski, *Czarny Szlak – zbiór poradników dotyczących pracy ze specjalnościami w ZHP*, Główna Kwatera ZHP, Warszawa 2015, s. 59.

26 *Porozumienie o współpracy między Związkiem Harcerstwa Polskiego a Milicją Obywatelską w sprawach MSR*, Archiwum Muzeum Harcerstwa w Warszawie, sygn. CI7/g 82.

27 *Informacja w sprawie działalności Związku Harcerstwa Polskiego dotyczącej zadań z zakresu bezpieczeństwa ruchu drogowego*, 17.09.1977 r., Archiwum Muzeum Harcerstwa w Warszawie, sygn. CI7/g 82.

Najważniejszym elementem porozumienia było jednak stwierdzenie, że członkowie MSR:

*(...) nie mogą być angażowani do kierowania ruchem i kontroli ruchu drogowego. Wyjątkowo mogą wystawiać posterunki przed szkołami oraz patrole w czasie zbiorowych przemarszów*²⁸.

Zdania te powtarzano następnie w dokumentach organizacyjnych ZHP wszystkich szczebli i dla wszystkich grup wiekowych harcerzy²⁹.

W Chorągwi Stołecznej ZHP powołano Komendę MSR, podobnie powołano Komendy MSR na szczeblu hufców. Zastępcą Komendanta MSR-u Chorągwi Stołecznej i jednocześnie Komendantem MSR-u hufca Warszawa-Wola mianowano pfm. Juliana BIELA³⁰.

W latach 1964–1968, w 1 Drużynie Harcerskiej im. „Czwartaków AL” przy Technikum Nukleonicznym w Otwocku działał zastęp MSR, znany nie tylko lokalnie, ale także odnoszący sukcesy w Chorągwiowych i Centralnych Manewrach Techniczno-Obronnych ZHP. Zimą i wiosną 1965 r. zastęp ten pełnił służby w Warszawie, między innymi na skrzyżowaniu Marszałkowskiej i Alej Jerozolimskich (jeszcze przed wybudowaniem ronda)³¹.

W 1966 r. działała już Pierwsza Myślenicka drużyna im. Tadeusza Kościuszki przy Liceum Ogólnokształcącym:

*Drużynową oraz „Matką, ojcem” w tej szkole była harcmistrzyni Maria Tworzyjańska-Paciorkowa, ponieważ miała zainteresowania motoryzacyjne, wszystkie drużyny męskie w liceum były drużynami MSR-u (Młodzieżowa Służba Ruchu). W tych trudnych czasach, tam uczyliśmy się obok podstawowych zasad komunikacyjnych, pomocy przy kierowaniu ruchem oraz jazdy na motocyklu*³².

W latach 1965–1966 odnotowano znaczny spadek liczby drużyn MSR oraz liczby ich członków. O ile w roku 1965 istniało 5336 drużyn zrzeszających 135 290 osób, to w 1966 r. było tylko 4509 drużyn i 96 636 członków³³. Według KG MO podstawową przyczyną była „niechęć kadry i uczestników MSR do ZHP”, w związku z ograniczeniem uprawnień MSR³⁴. W przezwyciężeniu tego trendu nie pomógł nawet film dokumentalny w reżyserii Marii Piotrowskiej pt. „Wszystkie dzieci są nasze”, przestrzegający przed wypadkami drogowymi i propagujący działania Młodzieżowej Służby Ruchu³⁵.

28 Wytyczne do pracy Inspektoratów i drużyn MSR w zakresie bezpieczeństwa dzieci i młodzieży w ruchu drogowym, IPN, akta Młodzieżowej Służby Ruchu, sygn. BU 01728/114, s. 47–51.

29 Wytyczne do pracy drużyn MSR w szkołach średnich w zakresie bezpieczeństwa dzieci i młodzieży w ruchu drogowym, IPN, akta Młodzieżowej Służby Ruchu, sygn. BU 01728/114, s. 52–56; *Materiały Metodyczno-Programowe Chorągwiowej Komisji Techniki i Specjalności dla Inspektorów i drużyn specjalnościowych*, Katowice, styczeń 1968, IPN, akta Młodzieżowej Służby Ruchu, sygn. BU 01728/114, s. 67.

30 J. Klistała, *Martyrologium harcerek i harcerzy Chorągwi Śląskich w latach 1939–1945. Słownik biograficzny*, Katowice 2015.

31 Z obserwacji uczestniczącej autora.

32 <http://miasto-info.pl/myslenice/6030,sto-lat-myslenickiego-harcerstwa-rozmowa-z-jerzym-fedirko.html> [dostęp: 14.03.2025 r.].

33 Dane statystyczne z materiałów IPN, akta Młodzieżowej Służby Ruchu, sygn. BU 01728/114, s. 125–128.

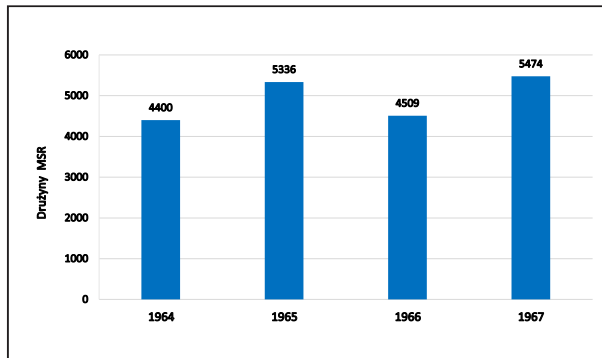
34 Tamże.

35 <http://www.filmpolski.pl/fp/index.php?film=426090> [dostęp: 14.03.2025 r.] oraz IPN, akta Młodzieżowej Służby Ruchu, sygn. BU 01728/114, s. 31.

W roku szkolnym 1966/67 w Technikum Mechanicznym w Wieluniu działało w harcerstwie 95 drużyn oraz 15 uczniów, będących kandydatami na instruktorów. Zostało powołanych 5 drużyn Młodzieżowej Służby Ruchu. Wraz ze wzrostem liczby harcerzy w szkole zapada decyzja powołania szeregu, na którego czele staje drużynowy Tadeusz Baranowski. Wymienione drużyny nawiązały ścisłą współpracę z Komendą MO w Wieluniu. Podobnie jak w roku poprzednim, harcerze wzięli czynny udział w szkoleniach, akcjach porządkowych, imprezach propagujących przepisy ruchu drogowego, kulturę jazdy, nie zapominając o organizowaniu uroczystości państwowych, szkolnych, użytecznych, rajdach i biwakach. Nad całością działań harcerzy w szkole czuwał Jerzy Kossakowski³⁶.

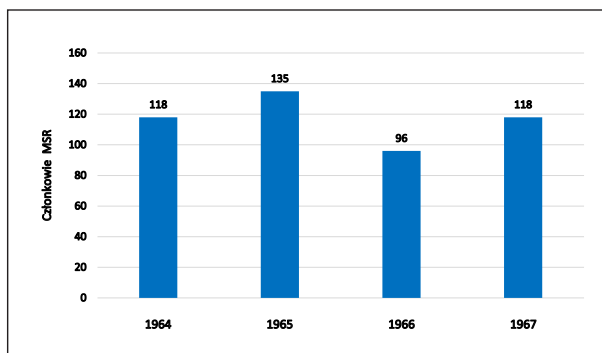
Rok 1967 to powolny wzrost liczebności drużyn (do 5474) oraz liczby harcerzy MSR do ponad 118 tysięcy. W tymże roku sukcesem harcerzy było wydanie uczniom różnych typów szkół 161 tysięcy kart rowerowych³⁷.

Wykres 2. Liczba drużyn MSR ZHP w latach 1964–1967

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów Instytutu Pamięci Narodowej, sygn. BU 01728/114.

Wykres 3. Liczba członków MSR ZHP w latach 1964–1967 (w tys.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów Instytutu Pamięci Narodowej, sygn. BU 01728/114.

³⁶ <http://e-kronikazs2.pl> [dostęp: 10.06.2017 r.].

³⁷ Dane statystyczne, IPN, akta Młodzieżowej Służby Ruchu, sygn. BU 01728/114, s. 145.

W roku 1968 Redakcja Programów Młodzieżowych i Dziecięcych TVP Szczecin w cyklicznych programach pod nazwą „Harcerski Kominek” kilka razy prezentowała sukcesy drużyn MSR Chorągwi Zachodniopomorskiej, a gospodarzami programu w dniu 15 czerwca 1968 r. byli harcerze z najlepszej województwie drużyny MSR ze Szkoły Podstawowej nr 16³⁸. W tym samym roku założenia programowe I Centralnych Manewrów Techniczno-Obronnych Drużyn Specjalnościowych ZHP przewidywały dla specjalności MSR, między innymi:

(...) umiejętność regulacji ręcznej ruchu na skrzyżowaniu, sposoby zatrzymywania pojazdów, obowiązki świadka wypadku, pierwsza pomoc przedlekarska, planowanie przemarszu i prowadzenie kolumn³⁹.

W 1969 r. Komenda Hufca w Kluczborku zorganizowała 26 drużyn specjalnościowych w tym 9 drużyn MSR zrzeszających 293 członków⁴⁰. W tym samym roku Wytwórnia Filmów Dokumentalnych wyprodukowała 8 minutowy film dokumentalny „Stop! Dziecko na drodze”, w reżyserii Janusza Zarębskiego.

W 1971 r. w sukurs działalności MSR przysłała Liga Obrony Kraju, ustanawiając (z inicjatywy harcerstwa) Odznakę Sprawności Obronnej oraz Młodzieżową Odznakę Sprawności Obronnej. Odznaki nadawano w siedmiu specjalnościach, w tym – w specjalności Młodzieżowej Służby Ruchu. Dla harcerzy ważniejsza była MOSO, którą w klasie brązowej mogli zdobywać już dwunastolatkowie, w klasie srebrnej piętnastolatkowie i starsi, w klasie złotej siedemnastolatkowie⁴¹.

Lata 1970–1971 przyniosły kolejny spadek ilości drużyn i zastępów MSR, będący pokłosiem wydarzeń politycznych i spadku zaufania społecznego do MO oraz ORMO. Szczególnie widoczny odływ młodzieży z drużyn MSR dotknął Warszawę, co dostrzegli uczestnicy zebrania Inspektoratu MSR Głównej Kwatery ZHP w dniu 17 grudnia 1971 r., postanawiając skierować główny wysiłek w reaktywacji MSR na Warszawę⁴². Kolejnym ustaleniem było zorganizowanie w lutym następnego roku Kursokonferencji Kierowników Inspektoratów MSR komend Chorągwi. Na 17 chorągwi ZHP w kursokonferencji udział brało 20 osób z zaledwie 10 chorągwi. Spośród uczestników 11 osób stanowili milicjanci, a tylko 9 – cywilni instruktorzy ZHP. Uczestnicy skarżyli się na brak ciekawych zadań dla drużyn MSR (zwłaszcza w szkołach średnich), domagali się przywrócenia działań na drogach oraz reaktywowania odznaki instruktora MSR⁴³.

W marcu 1972 r. kierownik Inspektoratu MSR Głównej Kwatery ZHP, harcmistrz Andrzej Baranowski, wystąpił w audycji oświatowej Polskiego Radia, prezentując współ-

38 [http://encyklopedia.szczecin.pl/wiki/Harcerski_kominek_\(TV\)](http://encyklopedia.szczecin.pl/wiki/Harcerski_kominek_(TV)) [dostęp: 10.06.2017 r.].

39 Założenia programowo-organizacyjne Manewrów Techniczno-Obronnych Drużyn Specjalnościowych ZHP, 1968, IPN, akta Młodzieżowej Służby Ruchu, sygn. BU 01728/114, s. 95.

40 <http://opolskie.regiopedia.pl/wiki/historia-hufca-w-kluczborku-cz-ix> [dostęp: 10.06.2017 r.].

41 <http://www.mazowszelok.pl/rodowod-139> [dostęp: 10.06.2017 r.].

42 Sprawozdanie ze spotkania Inspektoratu MSR GK ZHP, IPN, akta Młodzieżowej Służby Ruchu, sygn. BU 01728/114, s. 29–31.

43 Sprawozdanie z kursokonferencji Kierowników Inspektoratów MSR Komend Chorągwi, 26–28.02.1972, IPN, akta Młodzieżowej Służby Ruchu, sygn. BU 01728/114, s. 103–121.

działanie Młodzieżowej Służby Ruchu z Milicją Obywatelską⁴⁴. W tym samym okresie ogłoszono współzawodnictwo drużyn harcerskich w akcji „Karta Rowerowa”, prowadzonej przez Telewizję Polską w ramach „Klubu Śmiałych”⁴⁵.

Pod koniec roku 1972 Inspektoraty MSR pracowały już we wszystkich Komendach Chórągwi oraz w 245 hufcach⁴⁶. Np. w Hufcu Łódź-Górna powołano kierownika referatu MSR – hm. Józefa Józwiaka⁴⁷. W lipcu tegoż roku przeprowadzono zawody sprawnościowe drużyn MSR w ramach Centralnych Manewrów Techniczno-Obronnych. We wrześniu odbyły się I Ogólnopolskie Zawody Minikarów. Wcześniej wydano 2500 kompletów planów konstrukcyjnych tych pojazdów i zorganizowano dystrybucję kółek do nich.

Młodzieżowa Służba Ruchu działała w ramach ogólnopolskiej akcji „Stop! Dziecko na drodze”. W kwietniu 1973 r. patrole MSR w porozumieniu z funkcjonariuszami MO, typowały najlepszego kierowcę w swoim mieście (bezpieczna jazda, stan techniczny pojazdu i jego czystość). Wytypowani kierowcy zostali wyróżnieni nagrodami ufundowanymi przez Państwowy Zakład Ubezpieczeń⁴⁸. Por. Elżbieta Beck z Komendy Stołecznej MO w audycji „Rozgłośni Harcerskiej” z 14 września 1973 r. wyróżniła drużyny MSR przy SP nr 50 z ul. Jagiellońskiej i przy SP nr 12 z ul. Górnośląskiej⁴⁹. Poinformowała również o stałych punktach egzaminacyjnych na kartę rowerowa, mieszczących się w siedzibach warszawskich komend hufców ZHP.

W listopadzie 1973 r. KG MO i GK ZHP oceniły realizację porozumienia z 1965 r. i przyjęły następujące ustalenia programowo-organizacyjne:

1. Organizatorem drużyn i zastępów MSR jest ZHP. Drużyny i zastępy powinny powstać i rozwijać działalność we wszystkich szkołach w miastach, osiedlach i wsiach położonych przy trasach międzynarodowych, międzywojewódzkich, ważniejszych szlakach komunikacyjnych, w miejscowościach turystycznych oraz o nasilonym ruchu kołowym i pieszym. (...)

*3. (...) MSR będzie rozwijać kluby motoryzacyjne w szkołach ponadpodstawowych, domach kultury i pałacach młodzieżowych (...)*⁵⁰.

W tym okresie istniały 1862 drużyny MSR w szkołach podstawowych oraz 442 drużyny w szkołach ponadpodstawowych. W IV Manewrach Techniczno-Obronnych przeprowadzono dla uczniów szkół ponadpodstawowych konkurencje: samochodową i motocyklową, a także zawody „minikarów” dla uczniów szkół podstawowych. Kierownikiem Inspektoratu MSR w Głównej Kwaterze ZHP był hm. Andrzej Baranowski. Działano w ścisłej współpracy z Polskim Związkiem Motorowym, który między innymi dofinansował zakupy

44 *Współdziałanie MSR z MO*, audycja Polskiego Radia w dniu 17.03.1972 r., IPN, akta Młodzieżowej Służby Ruchu, sygn. BU 01728/114, s. 122–123.

45 Ulotka Komitetu Akcji „Stop! Dziecko na drodze” skierowana do drużyn MSR, archiwum Głównej Kwatery ZHP z dnia 15.04.1972 r., Muzeum Harcerstwa, sygn. CI7/g 82.

46 *Informacja o pracy programowo-organizacyjnej Inspektoratu MSR – Wydziału Nauki, Techniki i Wychowania Obronnego GK ZHP*, Muzeum Harcerstwa, sygn. CI7/g 82.

47 <http://lodzgorna.zhp.pl>, plik „historia” [dostęp: 14.03.2025 r.].

48 Ulotka Komitetu Akcji „Stop! Dziecko na drodze” skierowana do drużyn MSR, Archiwum Muzeum Harcerstwa w Warszawie, sygn. CI7/g 82.

49 <http://muzeumharcerstwa.pl/index.php/rozglosnia-harcerska-2014/item/390-mlodziezowa-sluzba-ruchu-gawedy-zakolkkiem>, sygn. MH/2319/DM [dostęp: 14.03.2025 r.].

50 *Informacja...* z 1977 r., op. cit., Archiwum Muzeum Harcerstwa w Warszawie, sygn. CI7/g 82.

wyposażenia dla drużyn MSR (po około 100 kompletów na każde województwo) oraz zabezpieczał logistycznie MTO (6 motocykli i 4 samochody osobowe)⁵¹.

W 1974 r. Minister Oświaty i Wychowania wydał zarządzenie wprowadzające „Instrukcję w sprawie usprawnienia nauczania dzieci i młodzieży w przedszkolach, szkołach i innych placówkach oświatowo-wychowawczych zasad i przepisów bezpieczeństwa ruchu drogowego”. Instrukcja ta wskazywała na współpracę ze Związkiem Harcerstwa Polskiego⁵².

W roku 1974 spis harcerski wykazał przyrost liczby drużyn MSR o 306, w tym o 50 w pionie szkół ponadpodstawowych. Planowano zorganizować w 1975 r. V MTO w konkurencjach samochodowej, motocyklowej i rowerowej⁵³.

W 1975 r., po reformie administracyjnej kraju, nowe komendy wojewódzkie i powiatowe Milicji Obywatelskiej nawiązywały współpracę z komendami chorągwi i hufców ZHP⁵⁴.

Według spisu za rok 1976 istniało 2031 drużyn MSR, ponadto w szkołach ponadpodstawowych pracowały 243 kluby motoryzacyjne. GK ZHP uczestniczyła w akcji „Stop! Dziecko na drodze”, współpracowała z PZMot. oraz z Polskim Radiem (audycja „Bezpieczeństwo na jezdni zależy od nas samych”), Telewizją Polską (program „Czerwone, żółte, zielone” dla klas I–III)⁵⁵. Na przełomie sierpnia i września GK ZHP postawiła drużynom i zastępom MSR zadania udziału wspólnie z MO i ORMO w akcji „O bezpieczną drogę dziecka do szkoły”⁵⁶.

Od 1977 r. rozpoczęto organizowanie Ogólnopolskiego Turnieju Wiedzy o Bezpieczeństwie Ruchu Drogowego (Ministerstwo Oświaty i Wychowania, Polski Związek Motorowy, KG MO, GK ZHP, „Świat Młodych”, PZU). Turniej został uznany za jeden z elementów Akcji „Stop! Dziecko na drodze”.

W ramach ZHP, między innymi dzięki współpracy z Polskim Związkiem Motorowym, istniały możliwości bezpłatnego szkolenia (na kartę rowerową, prawo jazdy⁵⁷)⁵⁸, a także kontroli w ruchu drogowym (prawidłowości oznakowania dróg i pomiarów ruchu), a nawet kierowania ruchem (głównie pieszych)⁵⁹.

51 Informacja w sprawie działalności Związku Harcerstwa Polskiego w roku 1974 i przedsięwzięć w roku 1975 dotyczącej problematyki zastępów i drużyn MSR. 10.01.1975 r., Archiwum Muzeum Harcerstwa w Warszawie, sygn. CI7/g 82.

52 Zarządzenie M.O. i W. z dn. 15.06.1974, Dz.Urz. MOiW nr 7, poz. 49 – tracą moc: Okólnik nr 32 z 9.11.1957, Dz.Urz. MOiW. Nr 14, poz. 179, Okólnik nr 38 z 31.08.1960, Dz. Urz. MOiW. Nr 12, poz. 229, Zarządzenie Min. Ośw. z 22.12.1961, Dz.Urz. MOiW. z 1962 nr 2, poz. 14.

53 Informacja w sprawie działalności Związku Harcerstwa Polskiego w roku 1974 i przedsięwzięć w roku 1975 dotyczącej problematyki zastępów i drużyn MSR. 10.01.1975 r., Archiwum Muzeum Harcerstwa w Warszawie, sygn. CI7/g 82.

54 Zob.: relacja Zdzisława Kozłowskiego, www.drogowkabp.pl [dostęp: 14.03.2025 r.].

55 Informacja... z 1977 r., op. cit., MH, sygn. CI7/g 82.

56 Informacja na temat wykonanych dotychczas (w 1976 r.) działań na rzecz bezpieczeństwa ruchu drogowego, pismo GK ZHP do ZG PZMot. z dnia 4.10.1976 r., MH, sygn. CI7/g 87.

57 Kierunki Działań Polskiego Związku Motorowego w zakresie bezpieczeństwa ruchu drogowego na lata 1976–1980, MH, sygn. CI7/g 87, str. 3.

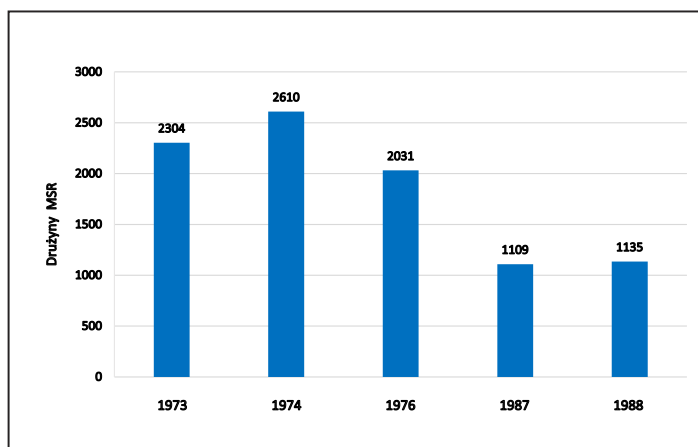
58 W lipcu 1973 r. w Zuzinowie podczas „Mazowieckiej Akcji Kształcenia Instruktorów” w podoboże Młodzieżowej Służby Ruchu zorganizowano kurs na prawo jazdy kat. „A”, autoryzowany przez LOK Gostynin, podczas którego 14 osób zdało egzamin na motocyklowe prawo jazdy – obserwacja uczestnicząca autora.

59 Z obserwacji własnych autora, potwierdzone fakty kierowania przez harcerzy ruchem pieszych i pojazdów miały miejsce m.in. w Warszawie (w 1966 r., rejon skrzyżowania Marszałkowskiej i Al. Jerozolimskich), w Ostrowi Mazowieckiej (lipiec 1972 r., w dni targowe), w Gostyninie (lipiec 1973 r.), w Mińsku Mazowieckim (w roku 1974, podczas Manewrów Techniczno-Obronnych).

W listopadzie 1983 r. dokonano kolejnej oceny realizacji porozumienia z marca 1965 r. Ustalono, że aktywność i sprawność działania harcerskich drużyn i zastępów MSR jest niewystarczająca i znacznie odbiega od ustaleń porozumienia. 5 marca 1984 r. opracowano program aktywizacji Młodzieżowej Służby Ruchu⁶⁰. Wydano poradnik programowo-metodyczny dla MSR, kładący duży nacisk na stałą współpracę z jednostkami ruchu drogowego MO oraz ze Społecznymi Inspektorami Ruchu Drogowego ORMO zwłaszcza w zakresie działań patrolowych na drogach i ulicach⁶¹.

Od roku 1986 kierownictwo Inspektoratu MSR GK ZHP przejął hm. Jan Banach. Według spisu harcerskiego z listopada 1987 r. działało 1109 drużyn MSR, a w listopadzie 1988 – 1135 drużyn⁶². Znamienne było praktyczne wykorzystanie instruktorów i harcerzy MSR w zabezpieczeniu Złotu ZHP na Polach Bitwy Grunwaldzkiej latem 1988 r.

Wykres 3. Liczba drużyn MSR ZHP w latach 1973–1988

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów Instytutu Pamięci Narodowej, sygn. BU 01728/114.

Harcerska Służba Ruchu Drogowego

Po zmianie ustroju kraju i związanych z tym zawirowaniach w działalności harcerstwa (powstanie niezależnych organizacji harcerskich), praca w drużynach i jednostkach harcerskich Młodzieżowej Służby Ruchu sprowadzała się do profilaktyki bezpieczeństwa w ruchu drogowym, podnoszenia umiejętności jazdy na rowerze oraz udziału w kampaniach promujących bezpieczeństwo na drodze.

⁶⁰ Program aktywizacji Młodzieżowej Służby Ruchu ZHP w 1984 i 1985 r., Archiwum Muzeum Harcerstwa w Warszawie, sygn. CI7/g 86.

⁶¹ Poradnik programowo-metodyczny dla Młodzieżowej Służby Ruchu, Archiwum Muzeum Harcerstwa w Warszawie, sygn. CI7/g 86.

⁶² Pismo GK ZHP do Zrzeszenia Prawników Polskich z dnia 2.02.1989 r., Archiwum Muzeum Harcerstwa w Warszawie, sygn. CI7/g 86.

Główna Kwatera ZHP, kierując się negatywnym odbiorem nazwy MSR jako związanej przez szereg lat z MO, postanowiła zmienić nazwę specjalności na Harcerską Służbę Ruchu Drogowego. Jednak aż do 2002 r. istniał Inspektorat MSR GK ZHP, kierowany przez hm. Jana Banacha.

Celem działania HSRD było uwrażliwienie harcerzy i harcerek (a poprzez nich – również ich rodzin) na problemy bezpieczeństwa w ruchu drogowym, na przestrzeganie przepisów (głównie Ustawy Prawo o ruchu drogowym) oraz na promowanie inicjatyw społecznych w zakresie poprawy tegoż bezpieczeństwa.

Wśród zadań, które podejmowały drużyny HSRD, należy wymienić:

- organizowanie konkursów, wystaw i innych imprez, popularyzujących przepisy ruchu drogowego w szkole i środowisku;
- organizowanie kursów na kartę rowerową;
- pełnienie służby porządkowej w czasie uroczystości i imprez, w których bierze udział młodzież szkolna;
- organizowanie zawodów rowerowych, połączonych z umiejętnością jazdy, obsługi i konserwacji roweru, motocykla i samochodu;
- wykonywanie pomocy dydaktycznych z zakresu ruchu drogowego dla szkoły (makiety ruchu, znaki drogowe, gazetki itp.);
- budowa przyszkolnych i osiedlowych ogródków ruchu drogowego⁶³.

W latach 90. lokalna prasa donosiła o powstawaniu kolejnych jednostek HSRD, między innymi – w Kaliszu⁶⁴.

Począwszy od roku 1997, na podstawie art. 6 Prawa o ruchu drogowym (ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r., Dz.U. z 2012 r. poz. 1137), polecenia lub sygnały może dawać uczestnikowi ruchu lub innej osobie znajdującej się na drodze:

- policjant;
- żołnierz Żandarmerii Wojskowej lub wojskowego organu porządkowego, zabezpieczający przemarsz lub przejazd kolumny wojskowej albo w razie akcji związanej z ratowaniem życia lub mienia;
- funkcjonariusz Straży Granicznej;
- inspektor Inspekcji Transportu Drogowego;
- umundurowany inspektor kontroli skarbowej lub funkcjonariusz celny;
- strażnik gminny (miejski);
- pracownik kolejowy na przejeździe kolejowym;

63 Z. Kandora, *Harcerska Służba Ruchu Drogowego*, „Czuwaj”, nr 6/2002 r.

64 *Harcercz z lizakiem*, „Gazeta Wyborcza Poznań”, nr 77 z 2.04.1997 r.

- osoba działająca w imieniu zarządcy drogi lub osoba wykonująca roboty na drodze na zlecenie lub za zgodą zarządcy drogi;
- osoba nadzorująca bezpieczne przejście dzieci przez jezdnię, w wyznaczonym miejscu;
- kierujący autobusem szkolnym w miejscach postoju związanych z wsiadaniem lub wysiadaniem dzieci;
- strażnik leśny lub funkcjonariusz Straży Parku – na terenie odpowiednio lasu lub parku narodowego;
- strażak Państwowej Straży Pożarnej podczas wykonywania czynności związanych z prowadzeniem akcji ratowniczej;
- członek Ochotniczej Straży Pożarnej podczas wykonywania czynności związanych z prowadzeniem akcji ratowniczej;
- funkcjonariusz Biura Ochrony Rządu podczas wykonywania czynności związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa ochranianych osób, obiektów i urządzeń;
- pilot podczas wykonywania czynności związanych z pilotowaniem przejazdu pojazdu nienormatywnego.

Ustęp 4. tegoż artykułu stwierdza, że:

Minister właściwy do spraw wewnętrznych w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw transportu, uwzględniając potrzebę zapewnienia bezpieczeństwa i porządku w trakcie kierowania ruchem drogowym oraz sprawnego wykonywania czynności w tym zakresie, w drodze rozporządzenia:

(...)

2) może upoważnić inne osoby do wykonywania czynności, o których mowa w ust. 1, oraz określić okoliczności, szczegółowe warunki, sposób wykonywania czynności w tym zakresie, jak również warunki, które te osoby muszą spełniać;

3) określi wzór ubioru osób, o których mowa w ust. 1 pkt 4–6.

8 maja 2002 r., w Warszawie, podpisano porozumienie pomiędzy Komendantem Głównym Policji i Naczelnikiem Związku Harcerstwa Polskiego ustalające między innymi: współpracę dla poprawy porządku publicznego oraz bezpieczeństwa dzieci i młodzieży, zapobieganie zjawiskom patologicznym oraz udzielenie przez komórki organizacyjne ruchu drogowego komend wojewódzkich Policji i Komendy Stołecznej Policji merytorycznej pomocy w szkoleniach organizowanych przez Związek Harcerstwa Polskiego dla kadry Harcerskiej Służby Ruchu ZHP⁶⁵. Straciło moc porozumienie Komendanta Głównego Policji i Naczelnika Związku Harcerstwa Polskiego o współpracy Policji i jednostek organizacyjnych ZHP podpisane dnia 11 marca 1993 r.

Zgodnie z tymi porozumieniami jednostki ruchu drogowego Policji szkoliły kadrę Harcerskiej Służby Ruchu Drogowego, wystawiając przeszkolonym stosowne certyfikaty. Ci

⁶⁵ Wiadomości Urzędowe ZHP, rok XXII (50), nr 5, maj 2002 r., s. 16–19.

zaś – wspomagali „drogówkę” w szczególnie czasochłonnych służbach, takich jak akcja „Znicz”⁶⁶.

W spisie harcerskim za rok 2001/2002 zostało ujętych zaledwie 16 drużyn HSRD. To niewielka liczba. Utworzony przy Głównej Kwaterze ZHP Inspektorat HSRD miał na celu upowszechnianie tej specjalności w środowiskach harcerskich przez różnorodne działania⁶⁷.

12 lipca 2008 r. na polu Bitwy Grunwaldzkiej podpisano kolejne porozumienie pomiędzy Komendantem Głównym Policji i Naczelnikiem Związku Harcerstwa Polskiego w sprawie współpracy jednostek organizacyjnych Policji i Związku Harcerstwa Polskiego. Porozumienie to przewiduje, między innymi, wspólne kształtowanie nawyków poszanowania przepisów prawa przez dzieci i młodzież, diagnozowanie środowisk lokalnych pod kątem negatywnych zjawisk społecznych czy popularyzowanie wśród dzieci i młodzieży aktywnych form wypoczynku.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 6 lipca 2010 r. w sprawie kierowania ruchem drogowym (tekst jednolity Dz. U. z 2016 r. poz. 143) ustaliło:

§ 2. 1. Do dawania poleceń i sygnałów uczestnikowi ruchu lub innej osobie znajdującej się na drodze upoważnia się:

1) osoby odpowiedzialne za utrzymanie porządku podczas przemarszu procesji, pielgrzymki, konduktu pogrzebowego lub innej zorganizowanej grupy – jeżeli jest to niezbędne do zapewnienia ich bezpiecznego przemarszu;

(...) § 7. 2. Osoby, o których mowa w § 2 ust. 1 pkt 1, powinny być podczas poleceń i sygnałów w zakresie kierowania ruchem na drodze wyposażone w kamizelki barwy pomarańczowej z elementami odbłaskowymi oraz wyróżnikiem określającym odpowiednio przedsiębiorcę, którego są pracownikami, lub rodzaj wykonywanych czynności na drodze albo służbę, do której przynależą.

W oparciu o przywołane wyżej przepisy prawa Komenda Chorągwi Stołecznej ZHP od roku 2010 kieruje do Wojewódzkiego Ośrodka Ruchu Drogowego w Warszawie instruktorów i starszyznę harcerską na szkolenia w zakresie wykonywania niektórych czynności na drodze, związanych z kierowaniem ruchem drogowym. Do dnia konferencji przeszkolono ponad 50 osób. Osoby przeszkolone⁶⁸ kierowane są w zorganizowanych grupach do wsparcia Policji Ruchu Drogowego podczas dużych uroczystości i imprez z udziałem dzieci i młodzieży. Warto przywołać tu, między innymi:

- uroczystości pogrzebowe ofiar katastrofy lotniczej pod Smoleńskiem, prowadzone w dniu 17 kwietnia 2010 r. w Warszawie i 18 kwietnia 2010 r. w Krakowie;
- kolejne edycje uroczystości ku czci rocznic wybuchu Powstania Warszawskiego (od 2010 r., ze szczególnym nasileniem w roku 2014);

⁶⁶ J. Stachowiak, *Czuwaj ! Kontrola drogowa*, „Metro”, nr z 25.10.2005 r.

⁶⁷ Zob.: Z. Kandora, *Harcerska Służba Ruchu Drogowego*, „Czuwaj”, nr 6/2002 r.

⁶⁸ Ze względu na odpowiedzialność karną i cywilną przyjęto, że służbę ruchu drogowego może pełnić pełnoletni wędrownik lub instruktor, który ukończył szkolenie z zakresu wykonywania niektórych czynności w kierowaniu ruchem drogowym i posiada odpowiednie zaświadczenie.

- kolejne edycje Ogólnopolskich Harcerskich Złotów Grunwaldzkich od roku 2010 (głównie przemarsze na Apel Grunwaldzki na Wzgórzu Pomnikowym oraz przemarsze nocne na Ogniobranie na Kopcu Jagiełły);
- kolejne edycje Centralnych Złotów Młodzieży PTTK „PALMIRY” od roku 2010, w tym zabezpieczenie przemarszu kolumny złotowej „Palmirską Drogą Śmierci” oraz odjazdu autokarów po zakończeniu Złotu;
- posterunki przy cmentarzach warszawskich w okresie Święta Zmarłych;
- kolejne edycje uroczystych zbiórek 1 października (Święto Chorągwi Stołecznej ZHP) w rejonie Plac Zamkowy – Podwale – Pomnik Małego Powstańca;
- Złoty Chorągwi Stołecznej ZHP w roku 2014 i 2016;
- Święto Chorągwi Stołecznej 7 maja 2017;
- przemarsz uczestników „Rajdu Arsenał” – 26 marca 2016 i 2017.

Młodzieżowa Służba Ruchu w XXI wieku

Śląski Komendant Wojewódzki Policji w Katowicach nadinspektor Dariusz Działo w 2011 r. zainicjował utworzenie „Młodzieżowej Służby Ruchu Drogowego”. Nie jest to samodzielna organizacja, lecz projekt edukacyjny i program działania na rzecz bezpieczeństwa ruchu drogowego z jednoczesnym przygotowaniem do późniejszej pracy w policyjnej „drogówce”. W skład tej służby wchodzi uczniowie szkół o profilu mundurowym, którzy będą wykonywać zadania w ramach działań policyjnych związanych z bezpieczeństwem pieszych, rowerzystów, motorowerzystów i młodych kierowców. Ponadto ich zadania związane są z organizacją:

- imprez plenerowych poświęconych bezpieczeństwu w ruchu drogowym;
- przygotowań i prowadzeniem konkursów i turniejów motoryzacyjnych;
- udziałem w prelekcjach skierowanych do dzieci, młodzieży i dorosłych z zakresu ruchu drogowego prowadzonych w szkołach i innych instytucjach;
- prowadzeniem działań profilaktyczno-edukacyjnych z zakresu bezpieczeństwa w ruchu drogowym.

Wspomniane wyżej zadania uczniowie wykonują pod merytorycznym nadzorem policjantów oraz nauczycieli, którzy są odpowiedzialni za bezpieczeństwo uczniów realizujących zadania profilaktyczno-edukacyjne w terenie, traktując powyższe jako swoistą formę praktyki zawodowej. Uczniowie, którzy przystąpią do projektu, będą wspólnie z policją patrolować wyznaczone rejony, chociaż ich działania ograniczą się do pouczeń i pomocy w kontaktach z osobami starszymi i dziećmi.

Metodą upowszechnienia projektu edukacyjnego Śląskiego Komendanta Wojewódzkiego Policji dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych z klasami mundurowymi były kolejne Mistrzostwa Młodzieżowej Służby Ruchu Drogowego. Miały one na celu:

- podniesienie wiedzy i umiejętności uczniów szkół ponadgimnazjalnych z klasami mundurowymi w zakresie bezpieczeństwa w ruchu drogowym;
- wprowadzenie innowacyjnych metod pracy szkół ponadgimnazjalnych w zakresie orientacji zawodowej – przybliżenie uczniom charakteru pracy policjantów ruchu drogowego;
- propagowanie bezpieczeństwa w ruchu drogowym w wymiarze lokalnym i ponadlokalnym.

I Ogólnopolskie Mistrzostwa odbyły się w dniach 14–15 czerwca 2013 r. w Rogoźniku, na terenie gminy Bobrownik, powiat będziński. Do rywalizacji stanęło 13 drużyn ze szkół ponadgimnazjalnych z klasami „mundurowymi” z całego kraju. Zawody wygrali uczniowie I Liceum Ogólnokształcącego imienia generała Władysława Sikorskiego z Włoszczowej, a drugie miejsce zajęli wychowankowie Zespołu Szkół Mechanicznych w Kielcach. Włoszczowscy uczniowie wyprzedzili kieleckich tylko jednym punktem⁶⁹.

14 czerwca 2014 r. w Wojkowicach odbyły się II Ogólnopolskie Mistrzostwa Młodzieżowej Służby Ruchu Drogowego objęte patronatem Śląskiego Komendanta Wojewódzkiego Policji. W mistrzostwach brało udział 8 drużyn, a zwycięzcami okazali się uczniowie Zespołu Szkół Ogólnokształcących i Technicznych w Wojkowicach. Natomiast w konkurencji sprawności fizycznej pierwsze miejsce i puchar Komendanta Szkoły Policji w Katowicach zdobył Powiatowy Zespół Szkół nr 2 im. Karola Miarki w Pszczynie.

W latach 2013–2014 nadinspektor Dariusz Działo był Komendantem Stołecznym Policji, a od 2014 do 2016 r. – Komendantem Wojewódzkim w Lublinie. W obu tych garnizonach powstały drużyny MSRD w klasach mundurowych szkół ponadpodstawowych.

20 czerwca 2015 r. odbyły się I Wojewódzkie Mistrzostwa Młodzieżowej Służby Ruchu Drogowego. Impreza została zorganizowana w Zespole Szkół Ogólnokształcących nr 7 w Sosnowcu. W zawodach wzięło udział 11 drużyn z terenu województwa śląskiego. Zawodnicy zacięcie rywalizowali w sześciu konkurencjach. Odbywały się one w różnych warunkach pogodowych, zarówno w słońcu, jak i deszczu. Obejmowały:

- test wiedzy;
- jazdę gokartem;
- ręczną regulację ruchem drogowym;
- jazdę z „talerzem Stewarda”;
- pomoc przedmedyczną;
- sprawnościowy tor przeszkód.

W klasyfikacji łącznej I Wojewódzkich Mistrzostw Młodzieżowej Służby Ruchu Drogowego na podium znalazły się następujące drużyny: I miejsce – IV Liceum Ogólnokształ-

⁶⁹ <https://slaska.policja.gov.pl/kat/informacje/wiadomosci/99868,I-Ogolnopolskie-Mistrzostwa-MSRD.html?search=938078210341> [dostęp: 14.03.2025 r.].

cące z Jaworzna; II miejsce – Zespół Szkół Ogólnokształcących i Technicznych z Wojkowic (klasa policyjna); III miejsce – Powiatowy Zespół Szkół z Łędzin⁷⁰.

21 października 2016 r. w Zespole Szkół Ogólnokształcących nr 7 w Sosnowcu, odbyły się II Wojewódzkie Mistrzostwa Młodzieżowej Służby Ruchu Drogowego. Uczniowie klas mundurowych zmierzyli się ze sobą w różnych konkurencjach. Mistrzostwa rozpoczęły się o 11.00 testem z wiedzy o ruchu drogowym. Później uczestnicy sprawdzili swoje umiejętności z zakresu udzielania pierwszej pomocy i przystąpili do testu sprawności fizycznej. Na zaaranżowanym skrzyżowaniu zawodnicy kierowali ruchem (w roli uczestników ruchu wystąpili rowerzyści). Później uczestniczyli w teście jazdy z „talerzem Stewarda” i samochodem wyposażonym w specjalne kółka – tzw. Troleym. Badano również czas reakcji zawodników. Wszyscy uczestnicy (jak również organizatorzy i prowadzący) zgodnie stwierdzili, że współzawodnictwo i możliwość zdobycia oraz zaprezentowania wiedzy to jedno, ale przede wszystkim takie mistrzostwa to szansa na ogromną ilość dobrej zabawy. Zapewniają ją ciekawe, niecodzienne konkurencje, w których można spróbować swych sił. Zdaniem wszystkich, jeśli chodzi o ilość salw śmiechu, jakie mu towarzyszyły, kierowanie ruchem stanowczo wysunęło się na prowadzenie⁷¹.

Bibliografia

Źródła archiwalne:

Instytut Pamięci Narodowej:

Akta Młodzieżowej Służby Ruchu, sygn. BU 01728/114.

Muzeum Harcerstwa w Warszawie:

Informacja na temat wykonanych dotychczas (w 1976 r.) działań na rzecz bezpieczeństwa ruchu drogowego, sygn. CI7/g 87.

Informacja o pracy programowo-organizacyjnej Inspektoratu MSR – Wydziału Nauki, Techniki i Wychowania Obronnego GK ZHP, sygn. CI7/g 82.

Informacja w sprawie działalności Związku Harcerstwa Polskiego dotyczącej zadań z zakresu bezpieczeństwa ruchu drogowego, sygn. CI7/g 82.

⁷⁰ <https://slaska.policja.gov.pl/kat/ruch-drogowy/mlody-kierowca-zagrozen/145366,I-Wojewodzkie-Mistrzostwa-Mlodziezowej-Sluzby-Ruchu-Drogowego.html?search=30805442> [dostęp: 14.03.2025 r.].

⁷¹ <https://slaska.policja.gov.pl/kat/ruch-drogowy/mlody-kierowca-zagrozen/184746,II-Wojewodzkie-Mistrzostwa-Mlodziezowej-Sluzby-Ruchu-Drogowego.html?search=30805442> [dostęp: 14.03.2025 r.].

Informacja w sprawie działalności Związku Harcerstwa Polskiego w roku 1974 i przedsięwzięć w roku 1975 dotyczącej problematyki zastępów i drużyn MSR, sygn. CI7/g 82.

Kierunki Działań Polskiego Związku Motorowego w zakresie bezpieczeństwa ruchu drogowego na lata 1976–1980, sygn. CI7/g 87.

Pismo GK ZHP do Zrzeszenia Prawników Polskich z dnia 2.02.1989 r., sygn. CI7/g 86.

Poradnik programowo-metodyczny dla Młodzieżowej Służby Ruchu, sygn. CI7/g 86.

Porozumienie o współpracy między Związkiem Harcerstwa Polskiego a Milicją Obywatelską w sprawach MSR, sygn. CI7/g 82.

Program aktywizacji Młodzieżowej Służby Ruchu ZHP w 1984 i 1985 r., sygn. CI7/g 86.

Ulotka Komitetu Akcji „Stop! Dziecko na drodze” skierowana do drużyn MSR, sygn. CI7/g 82.

Zbiory własne:

Zarządzenie M.O. i W. z dn. 15.06.1974, Dz. Urz. MOiW, nr 7, poz. 49.

Literatura:

Borzecki R., Dudewicz T., Fietkiewicz-Zapalska A., Gackowski S., *Czarny Szlak – zbiór poradników dotyczących pracy ze specjalnościami w ZHP*, Główna Kwatera ZHP, Warszawa 2015.

Klistała J., *Martyrologium harcerek i harcerzy Chorągwi Śląskich w latach 1939–1945*, [w:] *Słownik biograficzny*, Katowice 2015.

Prasa:

„Drużyna”, nr 7 (246) z 15.04.1963 r.

Harcerz z lizakiem, „Gazeta Wyborcza Poznań”, nr 77 z 2.04.1997 r.

Kandora Z., *Harcerska Służba Ruchu Drogowego*, „Czuwaj”, nr 6/2002 r.

Stachowiak J., *Czuwaj! Kontrola drogowa*, „Metro”, nr z 25.10.2005 r.

„Świat Młodych”, rok 1958, numery: 32 (676) z 22.04., 33 (677) z 25.04., 35 (679) z 1–2.05., 87 (731) z 31.10., 95 (734) z 28.11.; rok 1959, numery: 53 (796) z 3.07., 39 (782) z 15.05., 13 (756) z 13.02., 38 (781) z 12.05., 86 (829) z 27.10., 96 (839) z 1.12., 98 (841) z 8.12.; rok 1960, nr 95 (942) z 25.11.; rok 1961, nr 101 (1053) z 19.12.; rok 1963 numery: 44 (1203) z 31.05., 72 (1230) z 6.09., 73 (1231) z 10.09.

Strony internetowe:

<http://drogowkabp.pl> – Relacja Zdzisława Kozłowskiego [dostęp: 10.06.2017 r.].

<http://e-kronikazs2.pl> [dostęp: 10.06.2017 r.].

[http://encyklopedia.szczecin.pl/wiki/Harcerski_kominek_\(TV\)](http://encyklopedia.szczecin.pl/wiki/Harcerski_kominek_(TV)) [dostęp: 14.03.2025 r.].

<http://filmpolski.pl/fp/index.php?film=426090> [dostęp: 14.03.2025 r.].

<http://kmcross.pl/Aktualnosci/Historia-Kazimierz-Mysliwiecki> [dostęp: 10.06.2017 r.].

<http://korczak.edu.pl> [dostęp: 10.06.2017 r.].

<http://lodzgorna.zhp.pl>, plik „historia” [dostęp: 14.03.2025 r.].

<http://mazowszelok.pl/rodowod-139> [dostęp: 14.03.2025 r.].

<http://miasto-info.pl/myslenice/6030,sto-lat-myslenickiego-harcerstwa-rozmowa-z-herzym-fedirko.html> [dostęp: 14.03.2025 r.].

<http://muzeumharcerstwa.pl/index.php/rozglosnia-harcerska-2014/item/390-mlodziezo-wa-sluzba-ruchu-gawedy-za-kolkiem, sygn. MH/2319/DM> [dostęp: 10.06.2017 r.].

<http://opolskie.regiopedia.pl/wiki/historia-hufca-w-kluczborku-cz-ix> [dostęp: 14.03.2025 r.].

<https://slaska.policja.gov.pl/kat/ruch-drogowy/> [dostęp: 14.03.2025 r.].

Traffic Control – Play or Service?

Abstract: The presented material concerns traffic control performed by youth volunteers, including members of scouting organisations, in the years 1957–2017. The study is based on archival research conducted at the Institute of National Remembrance and the Polish Scouting and Guiding Museum in Warsaw, including reports from scouting press, and is supplemented with the author’s participant observation. It presents the legal framework, statistical data, and governmental concepts regarding the organisation and activities of the Youth Traffic Service and, since 1990, the Scout Road Traffic Service. The author personally took part in traffic control activities carried out by scouts from 1964 (as a patrol leader in the Youth Traffic Service) until 2020 (as a coordinator of Scout Road Traffic Service activities with formal traffic control authorisations).

Keywords: traffic control, youth volunteering, MSR, scouting and guiding service, road safety, civic education.

Zdjęcia

(archiwum Inspektoratu Harcerskiej Służby Zabezpieczenia Chorągwi Stołecznej ZHP)

Święto Wojska Polskiego,
15 sierpnia 2015 r.

Święto Chorągwi Stołecznej,
7 maja 2017 r., przemarsz
Alejami Ujazdowskimi.

Muzeum Powstania Warszawskiego,
1 sierpnia 2019 r.,
po spotkaniu Prezydenta RP
z powstańcami.